

संस्कृतम् (केन्द्रिकम्) (कोड सं. 322)
पाठ्यक्रमः परीक्षानिर्देशाश्च (2018-2019)

अवधि: – होरात्रयम्

कक्षा – XI प्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारो भागाः भविष्यन्ति ।

अङ्काः

भागः “क” अपठित-अवबोधनम्

10

भागः “ख” रचनात्मककार्यम्

15

भागः “ग” अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

25

भागः “घ”

50

➤ पठित-अवबोधनम् (35 अङ्काः)

➤ संस्कृतसाहित्येतिहासस्य परिचयः (15 अङ्काः)

प्रतिभागं विस्तृतविवरणम्

भागः ‘क’ अपठित-अवबोधनम्

अङ्काः(10) कालांशाः(20)

80-100 शब्दपरिमितः एकः सरलः अपठितः गद्यांशः ।

प्रश्नवैविध्यम्

i. एकपदेन उत्तरम्

2

ii. पूर्णवाक्येन उत्तरम्

4

iii. वाक्ये कर्तृक्रिया-पदचयनम्, सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोगः, विशेषण-
विशेष्य/पर्याय/विलोमादिचयनम्

2

iv. समुचितशीर्षकलेखनम्

2

भागः ‘ख’ रचनात्मकं कार्यम्

अङ्काः(15) कालांशाः(30)

1. औपचारिकम् अनौपचारिकं पत्रम्/प्रार्थनापत्रम् (पूर्णं पत्रं लेखनीयम्)

5

2. लघुकथा (शब्दसूचीसाहाय्येन, रिक्तस्थानपूर्ति-माध्यमेन)/वार्तालापे एकपक्षपूरणम्

5

3. हिन्दीभाषायाम् आङ्ग्लभाषायां वा लिखितानां पञ्चसरलवाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादः ।

5

भागः ‘ग’ अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

अङ्काः(25) कालांशाः(60)

1. प्रत्ययाः – क्त, क्तवतु, क्त्वा, तुमुन्, ल्यप्, तव्यत्, अनीयर् ।

4

2. सन्धिः – पाठ्यपुस्तके प्रयुक्तपदानां सन्धिविच्छेदः सन्धिकरणं च ।

3

स्वरसन्धिः – दीर्घः, गुणः, वृद्धिः, यण्, अयादि, प्रकृतिभावः ।

- व्यञ्जनसन्धिः – श्रुत्वम्, घृत्वम्, जश्त्वम्, षत्वम्, णत्वविधानम्, अनुस्वारः, परसवर्ण।
 विसर्गसन्धिः – सत्वम्, उत्त्वम्, रुत्वम्, लोपः, विसर्गस्थाने स्, श, ष ।
3. शब्दरूपाणि – विभक्त्यनुसारं वाक्यप्रयोगः । 3
 अजन्ताः – बालक, फल, रमा, कवि, पति, मति, वारि, नदी, शिशु, धेनु, मधु, वधू, पितृ,
 मातृ, कर्तृ, एवं समानान्तरप्रयोगाः ।
 हलन्ताः – राजन्, गच्छन्, भवत्, आत्मन्, विद्वस्, चन्द्रमस्, वाच् एवं समानान्तरप्रयोगाः ।
 सर्वनामशब्दाः- सर्व, यत्, तत्, किम्, इदम्, (त्रिषु लिङ्गेषु) अस्मद्, युष्मद् ।
 सङ्ख्यावाचकशब्दाः – एकसङ्ख्यातः पञ्चसङ्ख्यापर्यन्तम् (त्रिषु लिङ्गेषु) ।
4. धातुरूपाणि – लट्, लृट्, लोट्, लङ्, विधिलिङ् इति पञ्चलकारेषु अधोलिखितधातूनां 3
 वाक्येषु प्रयोगः ।
 परस्मैपदिनः – भू, पठ्, गम्, लिख्, पा, स्था, दृश्, अस्, कथ, भक्ष, घ्रा, क्रुध, हन्, श्रु, नृत्,
 स्पृश्, चुर, कथ् ।
 आत्मनेपदिनः – लभ्, सेव, मुद्, याच् ।
 उभयपदिनः – कृ, हृ, क्री, ग्रह्, शक्, (केवलं लट्-लृट्-लकारयोः)
5. कारक-उपपदविभक्तिप्रयोगः 5
 6. सामान्यं वाच्य-परिवर्तनम् (लट्-लकारे, क्त-क्तवतु-प्रत्यययोः माध्यमेन भूतकालार्थं च) 3
 7. अशुद्धि-संशोधनम् (लिङ्ग-वचन-पुरुष-विभक्ति-कालाधारितम्) 4

भागः 'घ' (i) पठित-अवबोधनम्

	अङ्काः(50)	कालांशाः(85)
(अ) पठित-अवबोधनम्	35	
1. अंशत्रयम्	15	
एकः गद्यांशः, एकः पद्यांशः, एकः नाट्यांशः च ।	(5+5+5)	
पाठ्यांश-आधारितं प्रश्नवैविध्यम्	1	
एकपदेन उत्तरम्	2	
पूर्णवाक्येन उत्तरम्	2	
विशेषण-विशेष्य/पर्याय/विलोमादिचयनम्, वाक्ये कर्तृक्रिया-पदचयनम्, सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोगः		
2. उद्धृतांशम् अधिकृत्य कः कं प्रति कथयति इति निरूपणम् / सन्दर्भग्रन्थस्य लेखकस्य च नामोल्लेखनम् ।	4	
3. भावार्थलेखनम् / प्रदत्ते भावार्थत्रये शुद्धभावार्थचयनम्	4	
4. प्रदत्तेषु अन्वयेषु रिक्तस्थानपूर्तिः / प्रश्नपत्रात् भिन्नं पाठ्यपुस्तकस्य श्लोकमेकं लिखित्वा भावार्थलेखनम्	4	
5. प्रदत्तवाक्यांशानां सार्थकं संयोजनम् ।	4	
6. प्रदत्तपङ्क्तिषु प्रसङ्गानुसारं पदानाम् अर्थलेखनम् ।	4	

भाग: 'घ' (ii) संस्कृत-साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः

अङ्काः(15) कालांशाः(25)

संस्कृतेन वस्तुनिष्ठ/अतिलघूत्तरप्रश्नमाध्यमेन अधोलिखितसंस्कृतसाहित्यविषयकः परिचयः

1. संस्कृतशब्दस्य व्युत्पत्तिः परिभाषा च ।	2
2. वेदः, उपनिषद्, पुराणम्, स्मृतिः, रामायणम्, महाभारतम् ।	5
3. गद्यकाव्यम्, पद्यकाव्यम्, चम्पूकाव्यम्	4
4. नाटकम्, प्रमुखनाट्यतत्त्वानां प्रदत्तपरिभाषासु शुद्धपरिभाषाचयनम्	4

निर्धारितपुस्तकानि-

- भास्वती - प्रथमो भागः (पाठ्यपुस्तकम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
- व्याकरणसौरभम् (संशोधितसंस्करणम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
- रचनानुवादकौमुदी (साहायकपुस्तकम्) कपिलदेवद्विवेदीलिखितम् विश्वविद्यालयप्रकाशनम्, वाराणसी ।
- संस्कृतसाहित्यपरिचयः (सन्दर्भपुस्तकम्) (संशोधितसंस्करणम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
- वेदपारिजात (अतिरिक्ताध्ययनार्थम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।

संस्कृतम् (केन्द्रिकम्) (कोड सं. 322)
पाठ्यक्रमः परीक्षानिर्देशाश्च
कक्षा-XII (अप्रैल 2018- मार्च 2019)

एकम् प्रश्नपत्रम्	अवधि: – होरात्रयम्	पूर्णाङ्काः 100
अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः भविष्यन्ति		अङ्काः
खण्डः 'क' अपठित-अवबोधनम्		10
खण्डः 'ख' रचनात्मककार्यम्		15
खण्डः 'ग' अनुप्रयुक्तव्याकरणम्		30
खण्डः 'घ'		45
(अ) पठित-अवबोधनम्	(35 अङ्काः)	
(ब) संस्कृतसाहित्येतिहासस्य परिचयः	(10 अङ्काः)	

प्रतिखण्डं विस्तृतविवरणम्

	खण्डः 'क' (अपठितावबोधनम्)	अङ्काः	कालांशः
80 -100 शब्दपरिमितः एकः सरलः अपठितः गद्यांशः		10	21
प्रश्नवैविध्यम्			
(i) एकपदेन उत्तरम्		2	
(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरम्		2	
(iii) सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोगः		1	
(iv) कर्तृक्रिया-पदचयनम्		1	
(v) विशेषण-विशेष्य/पर्याय/विलोमादिचयनम्		2	
(vi) समुचितशीर्षकप्रदानम्		2	

खण्डः 'ख' (संस्कृतेन रचनात्मकं लिखितकार्यम्)

	अङ्काः	कालांशः
	15	32
(i) अनौपचारिकं पत्रम्/प्रार्थनापत्रम्	5	
(ii) लघुकथा (शब्दसूचीसाहाय्येन, रिक्तस्थानपूर्ति-माध्यमेन)	5	
(iii) संकेताधारितम् अनुच्छेदलेखनम् (चित्रमधिकृत्य/निर्दिष्टशब्दसूची-साहाय्येन)	5	

खण्डः 'ग' (अनुप्रयुक्तव्याकरणम्)

	अङ्काः	कालांशः
	30	63
(i) पाठाधारिताः सन्धिविच्छेदाः स्वरसन्धिः, व्यञ्जनसन्धिः, विसर्गसन्धिः च	(2+2+2)=6	
(ii) पाठाधारितसमस्तपदानां विग्रहाः अव्ययीभावः, द्विगुः, द्वन्द्वः, तत्पुरुषः, कर्मधारयः, बहुव्रीहिः च	6	
(iii) प्रत्ययाः अधोलिखितप्रत्यययोगेन वाक्यसंयोजनम्/सङ्केताधारितरिक्तस्थानपूर्तिः	8	

(अ)	कृत-क्त, क्वतु, क्त्वा, तुमुन्, ल्यप्, तव्यत्, अनीयर, क्तिन्, शतृ, शानच्	5
(आ)	तद्धित-मतुप्, इन्, ठक्, ठञ्, त्व, तल्	3
(iv)	अन्वितिः - कर्तृ-क्रिया-अन्वितिः/विशेषण-विशेष्य-अन्वितिः	5
(v)	उपपदविभक्तिप्रयोगः (पाठ्यपुस्तकम् आधृत्य)	5

खण्डः 'घ'

भागः (i) (पठित-अवबोधनम्) 45 94

(अ)	अंशत्रयम्	15
(i)	एकः गद्यांशः	5
(ii)	एकः नाट्यांशः	5
(iii)	एकः पद्यांशः	5
	प्रश्नवैविध्यम्-	
(i)	एकपदेन उत्तरम्	1
(ii)	पूर्णवाक्येन उत्तरम्	1
(iii)	विशेषण-विशेष्य-अन्वितिः/पर्याय/विलोमादिचयनम्	1
(iv)	सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोगः	1
(v)	कर्तृ-क्रिया-पदचयनम्	1
(आ)		20
(i)	उद्धृतांशानां प्रसङ्गसन्दर्भलेखनम् कः कम् कथयति/सन्दर्भग्रन्थस्य लेखकस्य च नामोल्लेखनम्	4
(ii)	प्रदत्ते भावार्थत्रये शुद्धभावार्थचयनम्/प्रदत्ते भावार्थे रिक्तस्थानपूर्तिः	4
(iii)	उद्धृतश्लोकानाम् अन्वयेषु रिक्तस्थानपूर्तिः	4
(iv)	प्रदत्तवाक्यानाम् क्रमयोजनम्	4
(v)	प्रदत्तपङ्क्तिषु प्रसङ्गानुसारं श्लिष्टपदानाम्/पदानाम् अर्थलेखनम्	4

खण्डः 'घ'

भागः (ii) (सामान्यः संस्कृतसाहित्यपरिचयः) 10

1.	(अ)	पाठ्यपुस्तके सङ्कलितपाठ्यांशानां कवीनां कृतीनां संस्कृतेन परिचयः (1x5)=	5
	(आ)	संस्कृते गद्य-पद्य-नाटकादिविधानां मुख्यविशेषतानां परिचयः	5

पुस्तकानि

- ऋतिका - द्वितीयः भागः (पाठ्यपुस्तकम्) के.मा.शि.बो.द्वारा प्रकाशितम् ।
- व्याकरणसौरभम् (सन्दर्भपुस्तकम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।(संशोधितसंस्करणम्)
- रचनानुवादकौमुदी (सन्दर्भपुस्तकम्) कपिलदेवद्विवेदीलिखितम् विश्वविद्यालयप्रकाशनम्, वाराणसी ।
- संस्कृतसाहित्यपरिचयः (सन्दर्भपुस्तकम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।(संशोधितसंस्करणम्)
- वेदपारिजात (अतिरिक्ताध्ययनार्थम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।